

УДК 811.163.3'373:821.163.3-32
УДК 821.163.3-32:811.163.6'255.4

Борче АРСОВ

Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје
borcea@imj.ukim.edu.mk

Ѓоко НИКОЛОВСКИ

Филозофски факултет
Универзитет во Марибор
gjoko.nikolovski@um.si

ОПСЦЕНАТА ЛЕКСИКА ВО ЗБИРКАТА РАСКАЗИ *МОЈОТ МАЖ* ОД РУМЕНА БУЖАРОВСКА И НЕЈЗИНИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО ПРЕВОДОТ НА СЛОВЕНЕЧКИ ЈАЗИК

Апстракт. Трудот се сосредоточува на опсцената лексика во збирката раскази „Мојот маж“ од Румена Бужаровска и на нејзините еквиваленти во преводот на словенечки јазик. Во анализата се тргнува од ексцерпираната опсцена лексика во македонскиот оригинал, која се споредува, анализира и интерпретира преку преводните решенија во словенечкиот превод на Алеш Мустар. Врз основа на спроведената анализа, опсцената лексика е разделена на називи за: (1) женскиот полов орган, (2) машкиот полов орган, (3) други делови од човековото тело, (4) половиот однос (со подгрупата *еџикейтирање лица сѹored сексуалноста*) и (5) ексреторните дигестивни активности.

Клучни зборови: опсцена лексика, збирка раскази „Мојот маж“, македонски јазик, словенечки јазик, преводни еквиваленти

1. Воведно за опсцената лексика во науката за јазикот

Иако никогаш не била во центарот на лингвистичките проучувања, опсцената лексика, особено во последниот период, зазема солидно место во современите лексиколошки истражувања. Со опсцената лексика често се врзува терминот *џабу* или *забранета лексика*, но само од аспект на стандардниот јазик и на повисоките стилови на изразување. Сепак, таа зазема значајно место во разговорниот функционален стил, но и во умет-

ничколитературниот стил, секако, во зависност од жанрот и од тематиката на делото. Важно е да се спомене дека, иако и истражувањата на овој тип лексика некогаш биле табу, денес се организираат и конференции и се печатат монографии што ѝ се целосно посветени на оваа проблематика.¹

Според Шипка (2011: 20–23), за да сметаме една лексема за опсцена, неопходно е кај неа да постои содржинска или формална поврзаност со сексуалните и/или екскреторните дигестивни активности и со органите што учествуваат во овие активности, но да не се работи за еуфемизми.² На таму, тој смета дека во контекстов треба да се отфрли терминот *вулгаризам*, бидејќи терминот *ојсцена лексика* е попрецизен и, оттаму, посоодветен. Шипка (2011) во својот речник не ги зема предвид називите за одредени професионални групи (проститутки), за сексуални малцинства (хомосексуалци) и за „испуштање гасови“, иако во некои трудови тие се сметаат за дел од опсцената лексика.³ Придавката *ојсцен* во Речникот на словенечкиот литературен јазик (*Slovar slovenskega knjižnega jezika* – ССКЈ) е објаснета преку синонимните одредници *nespodoben* ‘непристоен, недостоен’, на пример, *nespodoben človek*, *nespodobne besede* и *opolzek* ‘што алудира на сексуален однос, лигав, масен’, на пример, *opolzki prizori v filmu*; *opolzka priptoba*, *šala*. Овие дефиниции кореспондираат со понудената етимологија во Етимолошкиот речник на словенечкиот јазик (Snoj 2015) „Tujka, prevzeta po zgledu nem. *obszön* iz lat. *obscoenus*, *obscaenus* ‘blaten, umazan, opolzki’, kar vsebuje lat. *ob* ‘proti, po, zaradi’ in *caenum* ‘blato, nesnaga’ (Kl, 513). Слични толкувања наоѓаме и во англискиот јазик каде што се дефинира како *навредлив, безобразен или шокирачки, обично ѝоради ѝреочии-леднаиџа ѝоврзаносиџ со сексоиџ или ѝоради ѝрикажувањеиџо секс*.⁴

¹ сп., на пр., *Ојсцена и друџа колоквијална лексика у српском и македонском језику/Ојсцена и друџа колоквијална лексика во српскиоџи и македонскиоџи јазик*.

<https://eprints.ugd.edu.mk/23920/1/%D0%905.OPSCENA.%20novo-pages-1-9%2C41-53%2C465-466.pdf> (пристапено на 24.11.2025).

² „Еуфемизмот се јавува како можен резултат од (авто)цензурата и од срамот од употребата на табу лексиката. Еуфемизмите настануваат така што се зема лексема од интернационалниот лексички фонд (*џенис*), се дава парафраза (*маишки ѝолов орџан*), перифраза (*маишка ѝордосиџ*), метафора (*џаџиџлак*) или, пак, се врши неодредено упатување (*џоа*)“. (Шипка 2011: 24) Некои од примерите во цитатот се заменети со соодветници од македонскиот јазик (заб. авт.). Со оглед на тоа што перифразата, во основа е метафора, за да се избегнат нејаснотии, во истражувањево го користиме само терминот *џерифраза*. (заб. авт.) Во дел од примерите во анализата подолу се среќава надворешнојазично упатување (егзофора), кое најмногу одговара на *неогреденоџо уџаџување* кај Шипка (2011), без разлика на тоа што алузијата е јасна и во конситуацијата не можеме да зборуваме за *неогреденосиџ*.

³ Во нашиов труд ја вклучуваме и оваа лексика.

⁴ сп., на пр., во *Cambridge Dictionary: offensive, rude, or shocking, usually because of being*

Груевска-Маџоска (2022: 158) ги изедначува термините *вулгаризми* и *ојсцена лексика* и ги дефинира како погрдни зборови и изрази што се карактеристични, главно, за разговорниот стил, но нагласува и дека, со развојот на технологијата и со појавата на социјалните мрежи, тие сè почесто се среќаваат и во писмена форма. Според Груевска-Маџоска оваа лексика е емоционално-експресивна и со неа се искажува негативен став кон неко-го или кон нешто, а се однесува на физичкиот изглед или на психолошки особини и состојби, како и на моралните особини и на сексуалната ориентација на некоја личност. Таа во групава ги вклучува и пцостите, заканите, навредите.

Јованова-Грујовска и Костовска (2023: 83) подвлекуваат дека опсцената лексика е, пред сè, карактеристична за говорниот израз, со оглед на тоа што во официјалниот стил се изоставува, како некултурна, недолична, но и дека таа, сепак, се пресликува и во народната и во уметничката литература преку нејзината неодминлива употреба во говорниот процес на секојдневието. Тие сметаат дека, иако е забележителна оскудноста на лингвистичките истражувања во оваа сфера, сепак, во македонските лингвистички истражувања постои тенденција за надминување на овој недостиг.

Додевска-Михајловска и Цветановски (2019: 61) опсцената лексика ја опишуваат како зборови и зборовни форми што ја снижуваат чистотата на јазикот, го изобличуваат и нагрдуваат јазичниот израз и не се стандардни лексички елементи. Зборовните состави со овој вид лексика, главно, им припаѓаат на разговорниот стил и на приватната комуникација. Употребата на оваа лексика се поврзува со определени комуникациски чинови/ситуации во кои на зборуваците им е допуштена слободата на изразувањето.

Пошироко, опсцената лексика се разгледува како дел од колоквијалната лексика и, уште пошироко, од експресивната лексика на даден јазик. На пример, Арсов и Ѓурчевска-Атанасовска (2024: 235) експресивите ги групираат на следниов начин: 1) сленг и неформални зборови и изрази; 2) фразеолошки изрази; 3) вулгаризми, зборови што се сметаат за табу и пцости; 4) погрдни (пејоративни), навредливи зборови и изрази и дисфемизми; 5) деминутиви и хипокористички; 6) извици; 7) онома-топејски зборови и изрази. Опсцената лексика можеме да ја препознаеме во повеќе од една категорија, но и самите автори нагласуваат дека, во одредени ситуации, категориите експресивна лексика се преклопуваат, што значи дека еден пример може да им припаѓа на повеќе категории експре-

too obviously related to sex or showing sex.

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/obscene> (пристапено на 24.11.2025).

сиви. Со опсцената лексика се занимаваат и Јованова-Грујовска (2002), Ѓурчевска-Атанасовска (2018), Јованова-Грујовска и Костовска (2019), но и многу други.

Скубиц (Skubic 2004: 297–320) ја разгледува словенечката лексика низ призмата на три вида социолекти: (1) култивирани социолекти, кои се совпаѓаат со доминантната култура во општеството – нивното основно начело е еуфемизмот, (2) периферни социолекти, кои начелно ја прифаќаат доминантната култура, но од неа се релативно дистанцирани – нивното основно начело е дисфемизмот и (3) ексцесни социолекти, кои не ја признаваат доминантната култура и ја заменуваат со свој систем на вредности: субјективност наместо рационалност, екстремно наместо умерено, хедонизам наместо духовност итн. Основното начело на ексцесните социолекти е интертекстуалноста, активното мешање на високиот и нискиот начин на изразување, на стар и нов начин на изразување, на домашна и туѓа лексика; за овие социолекти е карактеристична јазичната дистанцираност, како рефлексција на дистанцираноста од општоприфатената норма во општеството. Во рамките на ексцесните социолекти, кои се совпаѓаат со темата на нашиот труд, разликува: (1) **општа периферна лексика**, која не опфаќа вулгаризми: *cajt, fajn, flaša, folk, foter, fotka, frej, fuč, furati, gnoj, gužva, kaselc, kelner, kišta, konduker, košta, kreten, laufat, lohka, lušen, luškan, merkati, pasati, pir, plac (plate), pokozlati, pošlatati, prec, prišparati, ratati, reskirati, sigurno, spokati se, špilati, špon, šponati, štacjon, štacuna, trola, užerija, zaštihati, ziher, zlaufati, znesti, žicati* итн.; (2) **ексцесна лексика**, која ја дели на: (2.1) **општа ексцесна лексика**: *beda (beda od koncerta), (biti komu) bedno, basati (koga kaj), bruka, dripec, fajt, flika, fora, frend, ful (s fulom, do fula), kao, keš, klas, kriza, lutati, našponan, odštekan, orto, plata, prirolati, rasta, razturiti, rolati, scena (pa te scene), sklofati se, smotan, sound, (ta)stari, šale (kaj so bile šale), štekati, špon(ati), šus, težek, težiti, the best, tip, too much (tu mač), totalno, uleteti, zahinaviti, zbiti, zbrcati, živa tuga*; (2.2) **општа вулгарна лексика**: *dopizditi, drek (za en drek), fuk, fukati, hudič, jebati, kurac (biti (za) en kurac, boli me kurac, gre mi na kurac, tisti kurci), kurba, kurbarija, napizditi, peder, pička, pizda, pizdamaterina, pizdarija, pofukan, popizditi, prasec, presran, razpizditi, rit, scanje, scat, sfukan, spizditi, sranje, srati (ga, s kom), svinjsko, zafukan, zajebati (stvar; koga), zajebavati (se)* итн.; (2.3) **хедонистичка лексика**: *drogeraš, imeti ga v riti, lizati se (s kom), nabasan, nabutati se ga, napiti se ko budala, nasuti se ga, nategniti, natepavati, nažreti se ga kot prasica*; и (3) **парадоксална тесно култивирана лексика**, која во рамките на ексцесниот социолект се употребува иронично (пародична интертекстуалност): *doli, morda, naposled, sprva, poet „Nimam ti več kaj napisat, razen to, da si je*

sonce, da je toplo, skratka je kar lepo (a nisem poet!)“). Скубиц (Skubic 2003: 297–320) и во рамките на култивираниите социолекти, кои се совпаѓаат со доминантната култура, регистрира лексика која не спаѓа во култивираниот начин на изразување или култивираниот социолект, затоа додава дека е таквата лексика најчесто означена со наводници, кои имаат улога на дискурзивно средство, кое укажува на потенцијалната несоодветност на употребената лексика. Во рамките на култивираниите социолекти разликува: (1) **општа периферна лексика**: *avion, brezvezen, »cartlati«, dohtar, fajn, filati, flaša, flaškon, frizurca, fršlok, fruškati, gajba, gate, gužva, hajd, izprobati, kasetar, kibla, kompanion, korajžen, kravžlati, kufer, ljubavni roman, majster, malar, matrati, muzika, nastradati, odšpilati, pajska, paketič, pancar, pasati, pir, pornič, preštihati, prišparati, probati, rabiti (v pomenu potrebovati), »razpištoliti se«, rukzak, sflaširati, sigurno, »sklamfati«, šansa, šnicla, špricati, zabarikadirati, zastopiti, »zrihtati«, žiletka*; (2) **ексцесна лексика**, која ја дели на: (2.1) **општа**: *»brusiti« robnike, cvikati, »engleski bez muke«, faca, folk, lutati, odbrenkati, »odšvasati«, odtrganec, pomorci (lokalen izraz), požurirati, priležnica, »razbacan«, razsajati (v smislu potepati se), shopping, »težiti«, tip, tojfl, »utrgati se«, žur*; (2.2) **вулгарна**: *»mudonja«, srati, sranje, zajeban*; (2.3) **специфична**: *»brojiti sitno«, čato, »dužnost«, đombarjenje, »generalno sređivanje prostorija«, gušter, »izlaz«, jebem jim sunce vojničko, kantina, kaplar, komandirati, obuka, »odlazak kući«, PM, »posjeta«, postolje, postrojavanje, prekomanda, »redovno«, stara bajta, stara đomba, stara kost, »stari vojniki«, »jutranja vežba«, »vrlo dobro«.*

Нежмах (Nežmah 2011: 115–116) ги анализира клетвите и пцостите во словенечкиот јазик и ги разгледува во рамките на вулгаризмите, но напоменува дека во литературата постојат и други термини за овој вид лексика, меѓу кои го наведува и терминот *ојсцена лексика*.

Од аспект на експресивноста, Унук (Unuk 2013: 124) ги определува вулгаризмите (на пр. *drekač, fukač, jebanje, jebenti, kurčevski, prdec, pičkariti, zasran*) како емоционално-експресивна лексика односно како културно и социјално негативно обоена лексика.

Претходните истражувања во врска со опсцената лексика покажуваат дека се работи за терминологски разлики, но во суштина сите истражувања се однесуваат на ексцесна лексика што може да се разгледува во рамките на некои некултивирани социолекти и за неа без задршка може да се искористи терминот *ојсцена лексика*.

2. Мојот маж од Румена Бужаровска

„Мојот маж“ е најпознатата збирка раскази од современата македонска писателка Румена Бужаровска (1981). Збирката е издадена во 2014 година од издавачката куќа „Или-или“. До 2024 г. збирката има околу десет изданија. Содржи вкупно единаесет раскази, а речиси во секој од нив навира силен феминизам и, честопати, исклучителна брутална сликовитост.

Оливера Корвезирска во поговорот на збирката ќе напише: *Одамна во домашната издавачка продукција не се појавила збирка раскази како „Мојот маж“ – комјактна, сложна, единствена во разликоста, со зададен и бравурозно решен „раскажувачки проблем“, заодена со совршено јасни стипалки низ несочниот наноси на болката, низ напуштањата и трина на премолчуваното, мрачното делнично, не само во стварното туку и во книжевното живеење... Ова е најдобрата збирка раскази на Румена Бужаровска досега, но и една од најдобрите збирки раскази објавени во земјата последниве неколку години. Ѓоко Здравески за збирката вели: Стиравот и лајата (илузијата/заслееноста), која нужно доаѓа во икаеј со стравот, се јадрот околу кое се трдени повеќето раскази. Ликовите некогаш подлажуваат, несвесни за она што доаѓа како последица на ише навидум безначајни лаги (куќи, да не разбере маж ми; куќи, да не разбере коминиите), а некогаш, бојами, лажат на толемо, изневеруваат, ги исмеваат зад грб своите најблиски, лицемерат. Покрај овие проблеми, се отворат и крутни општествени проблеми, иако така, се проблематизира семејното насилство, национализмот, кичот и невкусот во уметноста. Очигледно е дека критиката се однесува пред сè на нашето општество, затоа што во расказите има јасни маркери за протест.*

„Мојот маж“ доживува огромна популарност, не само во македонската средина, туку и во регионот и, пошироко, во светот. Збирката е преведена на четиринаесет јазици и е поставена како театарска претстава во шест земји.⁵ Во контекст на трудот, го издвојуваме преводот на словенечки јазик *Мој тож* од 2017 г., во издание на „Модријан“. Преводот на словенечки јазик го прави Алеш Мустар, еден од најдобрите и најугледните современи преведувачи од македонски на словенечки јазик. Во 2017 г. Румена Бужаровска гостуваше и на словенечкиот фестивал Виленица, а треба да

⁵ Врз основа на податоците од онлајн верзијата на дневниот весник „Вечер“ од 5.2.2024 г. <https://www.vecer.press/%D0%B7%D0%B1%D0%B8%D1%80%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%B8-%D0%BD%D0%B0-%D1%80%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B0-%D0%B1%D1%83%D0%B6%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA/> (пристапено на 24.11.2025)

се спомене и тоа дека „Мојот маж“ во 2020 г. е поставена и како театарска претстава во Словенечкиот народен театар – Љубљана, во режија на словенечката режисерка и писателка Ивана Ѓилас, која заедно со преведувачката и драматург Ана Душа ги адаптираат расказите на Бужаровска за театарската сцена. Несомнено е дека и во словенечката културна сфера Бужаровска остава силен белег, а Ника Корењак⁶ неа ја споредува и со Симон де Бовоар, велејќи дека тоа што Бовоар го сторила за жените во светски рамки, Бужаровска го прави на Балканот.

Специфичноста на јазичниот израз во расказите на Бужаровска, во овој труд се разгледува, пред сè, од лексички аспект. Во расказите се среќаваат интересни лексички елементи со силно изразен емоционално-експресивен набој. Според Ристиќ (Ристић 2004), експресивните јазични средства⁷ се аспект од јазикот што јасно ја покажува поврзаноста меѓу јазикот, културата и општеството, бидејќи тие се длабоко вкоренети во општествените контексти.

Опсцената лексика во трудот се анализира, пред сè, тргнувајќи од дефиницијата на Шипка (2011), со извесни отстапки во поглед на проширувањето на нејзиното поле, односно со вклучувањето на уште неколку лексеми што тој не ги поместува во својот речник, а кои се споменуваат погоре.

3. Анализа

Во анализата тргнуваме од оригиналот на „Мојот маж“ на македонски јазик, од каде што ги изделуваме повпечатливите примери со опсцената лексика. Истите овие примери паралелно ги даваме и од преводот на словенечки јазик и каде што сметаме дека е потребно, коментираме. Ги претставуваме примерите во кои се среќаваат називите за женскиот и за машкиот полов орган, како и називи за некои други делови од човековото тело, називите за половиот однос, како и називите за други дејства и лица тргнувајќи од дефиницијата на опсцената лексика дадена погоре. Правиме приказ и на примерите каде што се среќаваат називи на екскреторните дигестивни активности. Даваме и преглед, а некаде и коментар, на дел од еуфемизмите што се среќаваат во расказите.

⁶ Асистентка на режија на претставата „Мојот маж“ на Словенечкиот народен театар – Љубљана.

⁷ а, меѓу нив и опсцената лексика (заб. авт.)

3.1. Женскиот полов орган

Лексемата *пичка* за означување на женскиот полов орган е најчестата што се јавува во збирката. Се јавува во 9 позиции.

број на примерот	македонски	словенечки
(1)	Секогаш стиховите беа за не- какви цветови, за орхидеи – затоа што го „потсетуваат на пички“ (6)	Verzi so bili vedno o kakšnih rožah, o orhidejah – ker so ga spominjali na pičko /.../ (8)
(2)	Стоко една, ѓубре едно, пичка ти материна“, се дереше, а0 после го грабна капутот, набр- зина ги obu чевлите и излезе. (29)	Prekleta žival, gnoj, pička ti materina,« se je drl, potem je pograbil plašč, se hitro obul in šel ven. (38)
(3)	„Овој стан е и мој! Слушаш, пичка ли ти материна! Болна една лудачо!“ /.../ (31)	»To je tudi moje stanovanje! Me slišiš, pička ti materina? Trapa zmešana. Pacientka!« /.../ (31)
(4)	Бидејќи е непристојно да се зборува за пички, што е осно- вата на сè она што тој го по- знава, им зборува за својата „уметност“ /.../ (53)	Ker se o pičkah, kar je osnova vsega, kar on zna, ne spodobi govoriti, jim govori o svoji »umetnosti« /.../ (69)
(5)	/.../ но всушност тие го прет- ставуваат тоа што тој најдобро го знае: пичките, и од внатре, и од надвор. (54)	/.../ v resnici pa predstavljajo to, kar najbolje pozna: pičke, od znotraj in od zunaj. (70)
(6)	Сигурна сум дека го викаат „гинекологот што слика пич- ки“ и му се потсмеваат зад грб. (54)	Prepričana sem, da mu rečejo »ginekolog, ki slika pičke«, in se mu za hrbtom posmehujejo. (70)
(7)	Последниот пат кога се ска- равме, во момент на бес му реков дека личат на грди, раз- мачкани пички, а кога не личат на тоа, личат на омлет или на блуеница. (58)	Ko sva se zadnjikrat prepirala, sem mu v besu rekla, da so videti kot grde, razmazane pičke, če niso podobne temu, pa so videti kot omlete ali bruhanje. (75)

(8)	„Може да не ми се мешате во пичката како што јас не се мешам во вашите полови органи?“ (110)	»A bi se prosim ne vmešavala v mojo pičko, kot se jaz ne vmešavam v vajina spolna organa?« (147)
(9)	„У пичку материну, што е ова“, викна зад него полицаецот кога згазна во моите повраќаници. (122)	»Pička materina, kaj pa je tole?« je za njim zavpil policist, ko je stopil v moje bruhanje. (163)

Во преводот на словенечки јазик постои целосна доследност и поклопување со оригиналот на македонски јазик, односно и во оригиналот и во преводот на словенечки јазик се користи сосема истата лексема, која постои и во македонскиот и во словенечкиот јазик. И во ТРМЈ⁸ и во ССКЈ² лексемата е означена со „вулг.“, односно „vulg.“ Нагласуваме дека ниту во ТРМЈ ниту во ССКЈ² не постои одделна ознака за опсценост, но го разбираме изборот на редакторите на „вулгарно“ како најсоодветна ознака за ваквиот тип лексика во постојните толковни речници.

Во примерите (1), (4), (5), (6), (7) и (8) лексемата се користи самостојно, додека во примерите (2), (3) и (9) се среќава во рамките на пцости, кои многу често се јавуваат во разговорниот стил и на македонскиот и на словенечкиот јазик, а се, речиси, исти по форма, вклучувајќи ги и флексивните именски форми, кои, секако, не се типични за македонскиот стандарден јазик. Во конкретниот случај, ако сакаме, можеме да зборуваме за стари форми во јазикот, кои така се „скамениле“ во пцостот, кој, всушност, преставува фразеолошки израз, но многу поверојатно е дека наведените пцости се директно преземени од соседниот српски јазик.

Впечатлив е примерот (8), каде што во истата реченица, во рамките на директен говор, е искористена опсцената лексема *пичка* заедно со еуфемизмот, поточно, парафразата *йолови органи*. Читателот би можел да очекува и на местото на парафразата да се искористат опсцените лексеми за означување на машкиот и на женскиот полов орган. Сепак, ваквиот интересен избор на лексиката во една иста реченица можеме да му го припишеме на оригиналниот јазичен израз на ликот од расказот. Во овој контекст, споменуваме уште неколку позиции каде што имаме употреба на еуфемизми:

⁸ ТРМЈ – Толковен речник на македонскиот јазик (<https://makedonski.gov.mk/>)

број на примерот	македонски	словенечки
(10)	/.../ во пијана состојба ми рече дека сум била најубавата пациентка со најубавата „како да ти кажам... почнува на П“ што ја видел дотогаш. (56)	ko mi je pijan rekel, da sem njegova najlepša pacientka, z najlepšo »kako naj rečem ... začne se na p«, kar jih je videl. (73)
(11)	Љубена ⁹ Тој лежи до мене А јас те сонувам твојот ноќен цвет за мене се отвора ти јачиш ко ветар ружо моја најмила од твојот нектар и вечерва би се напила (59)	Ljubljena On lezi ob meni jaz pa sanjam o tebi tvoj nočni cvet se odpira zame ti ječiš kot veter vrtnica moja mila tvojega nektarja bi se nocoj spet napila (76)
(12)	Често му зборував дека многу ме возбудува, дека целата станувам пuffedа и леплива, како некоја пролетна пупка /.../ (75)	Velikokrat sem mu rekla, da me zelo vzburja in da ko ga zagledam ali pomislim nanj, postanem vsa puhasta in lepljiva kot poletni popek. (97)
(13)	Не знаев што ми се случува – ме гризеше, штипеше и толку силно ми буткаше прсти вна-тре што ме болеше. (119)	Nisem vedela, kaj se mi dogaja, tako močno me je grizel in ščipal in tako močno potiskal prste vame, da me je bolelo. (160)

Во примерот (10), како и во двете позиции во примерот (11) се користи перифразата. Во првата позиција во примерот (12) и во примерот (13) можеме да зборуваме за (неодредено) упатување (в. Шипка 2011: 24), односно за надворешнојазично упатување (егзофора),¹⁰ а во втората позиција се користи перифраза, но преку компарација. Во преводот на словенечки јазик има доследност.

3.2. Машкиот полов орган

За означување на машкиот полов орган во оригиналот на македонски јазик се среќава лексемата *кур*, додека во преводот на словенечки се

⁹ Примерот е поезија напишана од еден од ликовите во расказите од збирката.

¹⁰ Со овој термин некои лингвисти го означуваат процесот или резултатот на непосредното (т.е. деиктичкото) упатување на некоја јазична единица на надворешнојазичната ситуација што го следи исказот. (Kristal 1988: 59)

среќава именката *kures* или нејзината варијанта *kurac*, преземена од хрватскиот или од српскиот јазик (Keber 2015). И во ТРМЈ и во ССКЈ² покрај заглавните зборови стои назнаката „вулг.“, односно „vulg.“, соодветно.

број на примерот	македонски	словенечки
(14)	„Од кај кур да знам кај сум ја собрал оваа сметка. Прво, од кај знаеш дека е моја?“ (20)	»Kako, kurca, naj vem, od kod se je vzel ta račun? Kako pa sploh veš, da je moj?« (25)
(15)	Само што првиот нема што да прави со курот и си го држи во рака, разочарано. (55)	Samo da ga prvi ne more vtakniti v rit in ga razočarano drži v roki. (71)
(16)	„А што те боли тебе кур дали јас ќе раѓам деца или не?“, избувна наеднаш. (110)	»Kaj pa tebe boli kurac, če bom rojevala ali ne?« je naenkrat izbruhnila. (147)

Во примерите (14) и (16) лексемата *кур* се среќава како составен дел од фразеолошки изрази од разговорниот јазик. Во примерот (15), пак, каде што, иако во оригиналот е употребена лексемата *курош*, во преводот на словенечки се користи еуфемизам, односно среќаваме упатување (*ga*), поточно егзофора, бидејќи никаде во околниот текст не е искористена оваа или друга лексема со тоа значење. Без разлика на ова и на поголема-та слобода при преведувањето, преводот на словенечки јазик ја задржува експресивноста на изразот. Во оригиналот на македонски јазик среќаваме уште два вакви примера со еуфемизам, но и егзофора:

број на примерот	македонски	словенечки
(17)	Понекогаш помислувам дека се геј. Дека кога не би биле ние, и кога не би имале такви општествени стеги, би се наредиле сите еден зад друг и заемно би си го опнале. (55)	Včasih pomislim, da so geji. Da bi, če ne bi bilo nas, če ne bi bilo takšnih družbenih spon, zlezli drug na drugega in se naskočili. (71)
(18)	Наеднаш престана и почна да си ги раскопчува панталоните. Ги симна до колена. „Стави го малку во уста“, ми рече. (120)	Naenkrat se je ustavil in si začel odpenjati hlače. Spustil jih je do kolen. »Daj ga malo v usta,« mi je rekel. (160)

Во примерот (17) преводното решение е поинакво од оригиналот и во преводот на словенечки јазик нема упатување на машкиот полов орган, но експресивноста успешно се доловува, давајќи му се предност на зна-

чењето на глаголот *ојне* од оригиналот на македонски јазик, а останувајќи во духот на словенечкиот јазик. Во примерот (18), пак, имаме сосема иста ситуација и класична егзофора и во оригиналот на македонски јазик и во преводот на словенечки јазик.

Во збирката се среќаваат уште пет позиции каде што имаме еу-фемизми за оваа лексема:

број на примерот	македонски	словенечки
(19)	Таму го најдов потпрен со челото на најдебелиот јавор, како си го држи пенисот со двете раце. „Не можам да се измочам“, офкаше и ги клатеше колковите лево-десно, напред-назад. (69)	Tam sem ga našla, oprtega s čelom na najdebelejši javor, kako z obema rokama drži penis. »Ne morem odtočit,« je govoril in z boki opletal levo in desno in naprej, nazaj. (90)
(20)	Што е Ирена, никој не ти даде цвеќе денес?“, почнаа да ја зафркаваат мажите. „Или нешто друго не си добила одамна, а?“, продолжуваа.	»Kaj je, Irena, ali ti danes nihče ni dal rož?« so jo začeli dražiti moški. »Ali pa česa drugega že dolgo nisi dobila, kaj?« so nadaljevali. (141)
(21)	„Извини“, ми рече, „ама не знам што да правам со жена ми. Многу го дрви“, се отргна од мене и со израз на самосожалување натегна од ракијата. (112)	»Oprosti,« mi je rekel, »ne vem, kaj naj naredim s svojo ženo, zelo ga lomi,« je rekel, se odmaknil in samopomilovalno segel po žganju. (150)
(22)	/.../ до ден-денес ми е срам да признаам дека сепак, сите изминати години сум копнее-ла по нешто поголемо, нешто како тоа на Марјан. (117)	/.../ mene je sram priznati, da sem vse do današnjih dni hrepenela po čem večjem, po takšnem, kakršnega je imel Marjan. (157)
(23)	Се припи до мене и осетив нешто тврдо кај папокот. Не бев сигурна дали е токата од ременот или нешто друго. (118)	Stisnil se je k meni in v istem hipu sem na popku začutila nekaj trdega. Nisem bila prepričana, ali je zaponka na pasu ali kaj drugega. (158)

Во примерот (19) и во оригиналот на македонски јазик и во преводот на словенечки јазик го среќаваме истиот интернационализам. Во примерите (20), (22) и (23) забележуваме неодредено упатување, но од контекстот е сосема јасно на што се алудира. И во примерот (21) можеме да зборуваме за надворешнојазично упатување, односно за егзофора, ка-

де што глаголот *дрви*, со значење ‘вкочани, направи некого¹¹ неподвижен’ (в. *здрви* во ТРМЈ), е искористен со преносно значење во фразеолошкиот израз од разговорниот јазик, односно со значењето *ипрејтерува, досаѓа*, но преку алузијата ‘стврднува пенис’. Оттаму, примеров го вклучуваме во нашата анализа.

3.3. Други делови од човечкото тело

Во оваа група ги вклучуваме лексемите со кои во збирката се означува долниот заден дел од телото меѓу нозете и половината (задник) и органот со млечни жлезди на градите кај жената (дојка).

број на примерот	македонски	словенечки
(24)	Никогаш на газот не ѝ доаѓа топло, не се запрашува /.../ (10)	Nikoli ne začuti toplote na svoji riti, nikoli se ne vpraša /.../ (13)
(25)	Си го фрцка газот лево-десно /.../ (11)	/.../ opleta z ritjo levo in desno. (14)
(26)	Генчо го држеше со едната рака, а со другата почна да го плеска по газот и по нозете. /34/	Genčo ga je držal z eno roko, z drugo pa ga je tepel po riti in nogah. (44)
(27)	/.../ мажите биле мали и црни, а жените имале големи газови /.../ (35)	/.../ so moški majhni in črni in da imajo ženske velike riti... (46)
(28)	Дека тоа едноставно не им било допуштено, кога по цел ден седеле дома и ги бришеле гомната од газињата на децата /.../ (57)	Da jim tega preprosto niso dovoljevali, potem ko so cele dneve preživljale doma in brisale pokakane riti svojim otrokom /74/
(29)	Нормално, слаба како прачка, со свиснати цициња нестасени во прслук, со раце во тантелени ракавчиња. (61)	Seveda je bila suha kot prekla, s povešenimi joški brez modrea, z rokami v čipkastih rokavih. (81)
(30)	Сакаше уште еднаш да зачекори, но се струполи и падна директно на газ. (71)	Hotel je narediti še en korak, a je padel in pristal naravnost na riti. (92)

¹¹ или нешто (заб. авт.)

(31)	„Стави го на цицка“, ми рече сестрата и јас го направив тоа /.../ (78)	»Prisloni ga k dojki,« mi je rekla sestra, in to sem naredila /.../ (103)
(32)	Повремено ќе требаше да ја извадам цицката за да му дадам да јаде, а наскоро престанав и тоа да го правам. (80)	Vsake tolako sem morala dati dojko na piano, da bi se najedel, potem je bilo kmalu tudi tega konec. (106)
(33)	А би можела да биде многу симпатична. Има слаби нозе, цицлеста е, има и газе. (106)	Pa bi lahko bila zelo prikupna. Ima suhe noge, bujne prsi in rit. (142)

Уште веднаш треба да се нагласи дека толкувањата на искористените лексеми во македонскиот и во словенечкиот јазик не соодветствуваат секогаш во поглед на сферата на употреба, односно на нијансата на опсценост и/или на вулгарност. Во ТРМЈ, до лексемата *īaz* е дадено појаснување „разг.“, додека зад *цицка* нема никаква забелешка во поглед на сферата на употреба. Ова, всушност, соодветствува и на состојбата во современиот јазик, односно, употребата на овие лексеми не е нужно во сексуална конотација. Ниту за придавката *цицлесѝ* во ТРМЈ не стои никаква ознака, иако оваа лексема се користи, без исклучок, само во ваква конотација во разговорниот јазик. Секако, особено важно е да се нагласи дека употребата во определен контекст може да му ја даде и опсцената или вулгарната нијанса на зборот, иако, треба да се води сметка дека за ваквата квалификација во таквите случаи е клучен контекстот, а не самата лексема. Така, во примерите (24), (26), (27), (28) и (30), во контекстот воопшто не се забележува нијанса на вулгарност или, уште помалку, опсценост, бидејќи изостанува сексуалната конотација, па употребата на *īaz* наместо, на пример, на еуфемизмот *задник*, може да ѝ се припише само на мотивацијата на авторката да му даде поголема експресивност и разговорна нијанса на текстот. Во примерите (25) и (33)¹² веќе се насетува сексуалната конотација и можеме да кажеме дека примерите се на границата на опсценоста. За да биде уште појасно, наведуваме два примера од разговорниот јазик со деминутивната изведенка *īазе*: *Дејѝѝѝ се сојѝѝѝ и ѝаѝѝѝ на ѝазѝѝѝ.*, наспрема: *Сакаѝѝѝ да ја ѝлесне ѝѝ ѝрѝѝлесѝѝѝѝѝ ѝазе*. Очигледна е разликата во употребата, односно, уште повеќе, во перцепцијата на лексемата *īазе*, во зависност од контекстот во којшто се јавува.

¹² Овде станува збор за деминутивната изведенка *īазе*, лексема која стои во рамките на лексикографската единица *īаз* во ТРМЈ.

Во ССКЈ² зад лексемата *rit* стои ознаката „vulg.“. Оваа лексема доследно се користи како преводно решение за *īaz* од македонски јазик, вклучувајќи ги тука и деминутивните форми *īaze*, *īaziња*. Сп. ги примерите (28) и (33), кои, иако деминутивни форми од *rit* се среќаваат и се користат и во словенечкиот јазик, сп. *ritka*.¹³ Овде можеме да го споменеме и примерот (15) од погоре, каде што, иако во оригиналот не се среќава лексемата *īaz*, преведувачот користи *rit*, успешно доловувајќи го сосема истиот контекст и во преводот. Како што стана збор и погоре, без разлика на поголемата слобода при преведувањето, преводот на словенечки јазик ја задржува експресивноста на оригиналот. Зад лексемата *joška* во ССКЈ², освен појаснувањето дека најчесто се користи во множина, стои ознаката „eksp.“.¹⁴ Оваа лексема преведувачот ја избрал само за примерот (29). Во примерите (31) и (32) преводното решение е лексемата *dojka*, која, според дефиницијата на Шипка (2011), всушност, претставува еуфемизам. Во случајов, мотивацијата е, пред сè, од контекстот, односно станува збор за процесот на доење дете, па преведувачот сметал дека на словенечки јазик е посоодветна оваа лексема. Споменуваме дека лексемата *dojka* постои и во македонскиот јазик и таа не е искористена во оригиналот, а изборот на преведувачот е, најверојатно, поради пошироката сфера на употреба на *цицка* во македонскиот јазик од онаа на *joška*, на пример, во словенечкиот јазик. Во примерот (33), пак, во преводот на словенечки јазик е искористена, можеби, најнеутралната лексема во поглед на експресивноста за означување на овој дел од женското тело, *prsi*, како дел од именската група *bujne prsi*, на местото на *цицлесѝа (жена)*. Во овој случај можеме да зборуваме за намалување на експресивноста во преводот на словенечки јазик и, би можеле да предложиме други решенија на словенечки, како, на пример, *joškasta*.

Иако, како што стана збор погоре, особено од гледна точка на македонскиот јазик, зборовите *īaz* и *цицка* не можеме да ги сметаме за класични опсцени лексеми, со оглед на тоа што има позиции каде што тие имаат сексуална конотација и на тоа што тргнуваме, главно, од дефиницијата и од речникот на Шипка (2011), ги вклучуваме во анализа. Оттаму, наведуваме и два примера каде што се среќаваат и еуфемизми. Забележуваме дека и во двата примера имаме доследност при преведувањето на словенечки јазик, односно и во двата случаја, и на македонски и на словенечки јазик, имаме експресивно-неутрална лексика:

¹³ Во ССКЈ² не стои ознака дека станува збор за деминутив, но во *Словенечкиот ѝправопис* (*Slovenski pravopis*) стои ознаката „manjš.“ (од „manjšalno“, со значење ‘деминутивно’).

¹⁴ Од „ekspresivno“, со значење ‘експресивно’.

број на примерот	македонски	словенечки
(34)	Тие што беа жени имаа <i>īragu</i> , ама суви и истегнати како на жените од Африка. (66)	Ženski liki so sicer imeli <i>prsi</i> , ki pa so bile suhe in povešene kot pri Afričankah. (87)
(35)	Како што чекорев, бев свесна за мојата вита става, за моите грациозни стапала во чевлите со високи потпетици, за моите долги нозе и напрчен <i>задник</i> . (116)	Ko sem hodila, sem se zavedala svoje vitke postave, svojih veličastnih stopal v čevljih z nizko peto, svojih dolgih nog in napete <i>zadnjice</i> . (155)
(36)	Начинот на кој ми ги рашири <i>усничкиџе</i> пред да го стави спекулот ми предизвика нешто топло да ми се придвижи во душата. (56)	Zaradi načina, kako mi je razširil sramne <i>ustnice</i> , pre den je vstavil spekulum, mi je postalo toplo pri duši. (72)
(37)	Но како што го брцна внатре показалецот, и го вртеше лево-десно, со другите прсти нежно ми <i>īо īалеше клиџорисоџ</i> . (56)	Potem ko je noter vtaknil kazalec in ga obračal levo in desno, <i>je z ostalimi prsti božal moj klitoris</i> . (73)

Во примерот (34), може да се каже дека употребата на експресивно-неутралната лексема *īragu*, од една страна, ја диктира контекстот во кој нема сексуална конотација, а од друга страна, може да се претпостави дека постои и мотивација да се покаже социјалниот статус на ликот во расказот. Второво е, можеби, уште поочигледно во примерот (35), од еден од расказите што, инаку, избобилуваат со опсцена лексика. Употребата на *задник*, каде што постои сексуална конотација, можеме да ја објасниме како показ на социјалниот статус на ликот, а со употребата на еуфемизмите наспрема опсцената лексика мошне сликовито може да се упати на социјалните разлики при изразувањето (Јованова-Грујовска, Костовска 2023: 87). Слично, контекстот, но и социјалниот статус на ликот во расказот влијаат и на изборот на експресивно-неутралните лексеми во примерите (36) и (37), како во оригиналот на македонски јазик (*уснички*, *клиџорис*), така и во преводот на словенечки јазик (*sramne ustnice*, *klitoris*).

3.4. Половиот однос

Покрај лексемите со кои се означува половиот однос, овде ги вклучуваме и лексемите со кои се означуваат и други љубовни дејства и фази од половиот однос, особено во делот за еуфемизмите.

број на примерот	македонски	словенечки
(38)	И нормално, дека <i>се ебе</i> со женет маж, татко на две деца, седумнаесет години постар од неа. (25)	In seveda, da <i>se fuka</i> s poročenim moškim, očetom dveh otrok, ki je sedemnajst let starejši od nje. (33)
(39)	Таму има од тие <i>курвийџе</i> глумици, со кои сигурно <i>се има ебено</i> во минатото, а можеби и сега <i>се ебе</i> , за промена, зашто многу сака да менува. (76)	Tam se je zbrala cela paleta igralskih <i>kurb</i> , s katerimi je v preteklosti zagotovo <i>fukal</i> , morda <i>se</i> za spremembo <i>fuka</i> tudi zdaj, ker ima spremembe sila rad. (99)
(40)	Се занимавате само со туѓи приватни животи и солите памет за морал и за деца, а сигурно зад грб <i>се ойињаџе</i> еден со друг. (110)	Ukvarjata se samo z zasebnimi življenji drugih, drugim solita pamet glede morale in otrok, za našimi hrbti pa zagotovo <i>fukata</i> . (147)
(41)	Жената на шефот <i>се ебе</i> , повраќа и <i>сере</i> на Водно, си замислувајќи како им кажува следниот ден на колегите. Да го видиш и типот каков е што ја <i>ебе</i> жената на шефот. <i>Посран</i> мајмун, буквално! (123)	Šefova žena <i>fuka</i> , bruha in <i>serje</i> na Vodnem, sem si ga zamišljala govoriti svojim kolegom naslednji dan. Da bi videli tipa, ki <i>fuka</i> šefovo ženo. Ena <i>posrana</i> opica, dobesedno! (164)

Најчеста лексема во оригиналот на македонски јазик со која се означува половиот однос е *ебе* или како повратен глагол *се ебе* – примери (38), (39) и (41). Оваа лексема не е опфатена во ТРМЈ. Во споменатите позиции, во преводот на словенечки јазик доследно се користи глаголот *fukati*, односно *fukati se*. Во ССКЈ² до оваа лексема стои ознаката „vulg.“. Споменуваме дека во словенечкиот јазик постои и глаголот *jebati (se)*, кој, исто така, е опфатен во ССКЈ² со истата ознака. Преведувачот сметал дека е посоодветно да се искористи глаголот *fukati*, најверојатно, поради неговата поголема експресивност, што се забележува и од неговата употреба во словенечкиот корпус *Gigafida 2.2*. Во примерот (40) е искористен глаголот *ойина* (во разговорната варијанта *ойиња*) со преносно значење, односно со алузија на повторлив сексуален однос. Во ТРМЈ (в. *ойне*) ова значење не е наведено и покрај поголемиот број разговорни и преносни значења дадени за глаголов. Во преводот на словенечки јазик и во примерот (40) е искористен глаголот *fukati*. Овде потсетуваме и на примерот (17) погоре, каде што глаголот *ойне* е искористен со истото значење, но впечатливо е што во овој случај изборот на преведувачот на словенечки јазик е друг

глагол, *naskočiti (se)*. Меѓу значењата на глаголов во ССКЈ² не е вклучено она со сексуална конотација, односно она со кое е тој употребен овде. Преведувачот успеал да ја задржи експресивноста од оригиналот во примерот (17), а се чини дека контекстот во примерот (40) не го мотивирал да го искористи истиот глагол.

Текстот избобилува со алузии, односно со еуфемизми за половиот однос и за фазите од половиот однос:

број на примерот	македонски	словенечки
(42)	/.../ секојпат кога ќе се сетев како сме воделе љубов, туку и долу набабрував. (75)	vsakič, ko sem se spomnila, kako sva se ljubila, ampak sem se cela vzburla. (97)
(43)	Понекогаш сакаше да водиме љубов додека ја носев шапката од приемот на кои сум била /.../ (76)	Včasih je hotel, da imam med ljubljenjem na glavi klobuk, ki sem ga nosila na sprejemih, na katerih sva bila oba /.../ (98)
(44)	И така ќе ми водеше љубов од ѿозади. (76)	In tako si me je vzel od zadaj. (98)
(45)	И тогаш јас треба да се качам врз нејо, и да ја јавам, значи, јас да работам. Да лежев ќе беше друго. Со Маноли понекогаш и лежам, но главно сака од ѿозади, освен кога е претерано пијан – тогаш морам јас врз нејо. (76)	In tako moram jaz splezati nanj, ga jahati, biti tista, ki dela. Če bi ležala, bi bilo drugače. Z Manolijem včasih ležim, večinoma pa si on želi od zadaj, razen kadar je preveč pijan, v takšnih primerih moram iti jaz nanj. (99)
(46)	Ќе ги направеше истите работи што секогаш ги правеше – но едноставно не можеше да навлезе. (87)	Opravil je vse kot vedno, toda preprosto ni mogel prodreti vame. (112)
(47)	Изгледа се гледа дека ми треба повеќе секс, си реков. (104)	Očitno je videti, da rabim več seksa, sem si rekla. (138)
(48)	Марјан ми ја одзеде невиносниа и со него имах по два-три оргазми додека водевме љубов, чин кој долго траеше. (117)	Marjan mi je vzel nedolžnost in z njim sem med seksom doživljala dva ali tri orgazme in je dolgo trajalo. (157)
(49)	Ги клацкаше колковите лево-десно и ми ја ѿолнеше усниа. (120)	Z boki je migal levo in desno in mi polnil usta. (160)

Очигледно е дека, во поглед на експресивноста, еуфемизмите можеме да ги класификуваме од најслаби, како во примерите (42), (43), (47) и (48), до најсилни, како што се оние во примерите (45) и (49). Кон овој преглед можеме да ги додадеме и примерите (12), (13), (18) и (21) од погоре. Потсетуваме дека во примерот (21) глаголот *дрви* е искористен со преносно значење во фразеолошкиот израз од разговорниот јазик, односно со значењето *претерува, досаѓа*, но, сепак, преку алузијата ‘стврдува пенис’.

3.4.1. Етикетирање лица според сексуалноста

Иако, како што стана збор во воведот, Шипка (2011) во својот речник не ги вклучува лексемите што означуваат сексуални работници, ние, сепак, се одлучивме да ги издвоиме, особено земајќи предвид дека во нашиот корпус тие не се искористени за да се означи професија, туку да се даде пејоративна нијанса и етикетирање лица, но секогаш со сексуална конотација. Освен лексемата *курва*, деминутивната варијанта *курвиче* и *оросииче* (деминутивно од *оросија*), во овој преглед ја вклучуваме и лексемата *швалерка*. Во речникот на Шипка (2011) не се среќава ниту оваа лексема, но се среќаваат лексемите *швалера(н)ција*, *швалерисање* и *швалерисаши*, сите со исто толкување: „1. Полов однос. 2. Одржување сексуални односи надвор од бракот.“ (Шипка 2011: 231)

број на примерот	македонски	словенечки
(50)	Сè уште нема родено <i>оросиичејо</i> , си мислев. (24)	<i>Vlačuga</i> še vedno ni rodila, sem si mislila. (32)
(51)	Што друго да кажам за таа ма-ла <i>курва</i> Емилија /.../ (25)	Kaj drugega bi lahko rekla o <i>kurbici</i> Emiliji /.../ (33)
(52)	„Имаш <i>швалерка</i> “, едвај успе-ав да изустам. (26)	» <i>Ljubico</i> imaš«, mi je komaj uspelo reči. (33)
(53)	/.../ мирисаше на кебапи, ра-кија и женски парфем, парфе-мот на таа <i>курвашиа</i> Емилија. (27)	Vračal se je z vonjem po čevapčičih, žganju in ženskem parfumu tiste <i>kurbe</i> Emilije. (35)
(54)	После <i>курвичејо</i> излезе од ципот и влезе во една од згра-дите. (28)	Potem je <i>kurbica</i> prišla iz džipa in vstopila v enega od blokov. (37)

(55)	„Ова мора да престане. Немам намера да оставам бракот да ми го расипе една обична <i>курва</i> “, реков, и осетив како гласот почна да ми се повишува. (29)	»To se mora nehati. Nočem, da bi mi zakon uničila ena čisto navadna <i>kurba</i> ,« sem rekla in začutila, kako povzdigujem glas. (37)
(56)	„Сакам да ми признаеш дека имаш <i>швалерка</i> и да престанеш да се гледаш со неа“. (30)	»Rada bi, da mi priznaš, da imaš <i>cipo</i> , in da se nehata videvati.« (39)
(57)	„Немам <i>швалерка</i> за да можам да престанам да се гледам со неа. /.../ (30)	»Nimam <i>cipe</i> , da bi se nehal videvati z njo. /.../ (39)
(58)	Така на пример, јас сакам да му станам навика, да му станам нешто што ќе му се задржи засекогаш, како девојката што ја имал пред мене, таа млада <i>курва</i> по име Маја. Не знам колку години имало <i>курвиче</i> кога го грабнала, ама полудо суштество од неа – здравје. (73)	Tako si tudi jaz želim, da bi postala njegova navada, nekaj, kar bo obdržal za vse čase, kot dekle, ki ga je imel pred menoj, tisto mlado <i>kurbo</i> z imenom Maja. Ne vem, koliko je bila ta <i>kurbica</i> stara, ko mi ga je ugrabila, toda bolj noro bitje od nje le stežka najdeš. (95)
(59)	Прво го видов со една девојка по една од неговите претстави, едно младо ситно <i>курвиче</i> /.../ (76)	Najprej sem ga videla z nekim dekletom po koncu ene izmed njegovih predstav, mlado <i>kurbico</i> kot Maja /.../ (99)
(60)	Ама тие <i>курвичиња</i> почнаа сè повеќе да ме нервираат, посебно тие младите студентки по глума. (77)	So me pa te <i>kurbice</i> začele vse bolj spravljati ob živce, še posebej mlade študentke igre. (100)

Најчеста лексема од оваа група е *курва* и деминутивната варијанта *курвиче*, и тоа во примерите (51), (53), (54), (55), (58), (59), (60). Во сите наведени позиции во преводот на словенечки јазик доследно се користат лексемите *kurba* и *kurbica*, соодветно. Со сосема истото значење во примерот (50) се среќава лексемата *оросииче*, како деминутивна варијанта од *оросија*, а преведувачот на словенечки јазик во оваа позиција се одлучил за лексемата *vlačuga*. Во ТРМЈ е поместена лексемата *курва* со ознака „разг. пејор.“, а меѓу изведените зборови стои и *курвиче*. Особено е важно да се нагласи дека во фокусот на првото толкување на значењето не е професијата (иако и ова толкување е дадено под број 1., одделено со точка и запирка од претходните две толкувања), туку квалификацијата/

етикетирањето врз основа на половото дејство што е осудено од средината, сп.: 1. блудница, развратница; проститутка (в. и *блуд* во ТРМЈ). Ова може да укажува и на актуелната состојба во македонскиот јазик, односно на тоа дека употребата на оваа лексема почесто е поврзана со етикетирањето според сексуалноста, отколку со професијата. Во ТРМЈ стои и *оросија* со ознака „разг.“ и со упатување на *курва*. Во ССКЈ², исто така, се наоѓаат лексемите *kurba* (со ознака „vulg.“) и *kurbica* (со ознака за деминутив и за експресивност), но интересно е што и во двата случаја кај првото значење на зборот (како професија) стои упатување на *vlačuga* и *prostitutka*. Иако лексемата *vlačuga* со првото значење во ССКЈ² не е означена како вулгарна или пејоративна, вторава ознака не изостанува кога се дава второто значење, со кое, всушност, и е употребена во преводот на збирката на словенечки јазик (*жена ишћо од асићекѝ на одредена љубовна врска има недозвољени ѝолови односи*). Оттаму, можеме да заклучиме дека преведувачот направил умешен избор и ја задржал експресивноста на изразот од оригиналот на македонски јазик. Сепак, наведуваме уште неколку синонимни преводни еквиваленти од словенечкиот јазик: *cafuta*, *candra*, *cipa*, *lajdra*. Специфично е што во неколку од примерите, и тоа (53), (60), но и (39) од погоре, се јавуваат двојноопределени именски групи, со јасна мотивација да му се даде дополнителна емотивна нијанса во текстот, а со тоа и да се зголеми експресивноста на изразот. Ваквите именски групи не се типични за словенечкиот јазик поради неговата структура, но во преводните решенија во примериве задолжително се јавува показна замена (*ta*, *tista*) пред именката.

Лексемата *швалер* стои во ТРМЈ со ознака „жарг.“, а меѓу изведенките е и именката од женски род *швалерка*. Впечатлив е изборот во преводот на словенечки јазик во примерите (56) и (57). Имено, преведувачот свесно избира експресивно побогат збор, односно *cipa*, кој во ССКЈ² само упатува, сп.: „pog.¹⁵, slabš.¹⁶ *vlačuga*, *prostitutka*“, а потсетуваме дека едно од значењата на *vlačuga* е *жена ишћо од асићекѝ на одредена љубовна врска има недозвољени ѝолови односи*. Ова е, всушност, состојба слична на онаа во македонскиот јазик, каде што споменатото е најчестото значење со кое се користи лексемата *курва*, односно како етикета според сексуалноста, а не како назив за професијата. Во примерот (52), пак, преведувачот избира експресивно понеутрална лексема (*ljubica*). Нагласуваме дека примерите од (50) до (57) се од истиот расказ и лексемите *швалерка*, *оросииче*, *курва* и

¹⁵ Од „pogovorno“, со значење ‘разговорно’.

¹⁶ Од „slabšalno“, со значење ‘пејоративно’.

курвиче се однесуваат на истото лице од расказот, што е уште еден показ дека станува збор само за етикетирање според сексуалноста.

Од еуфемизмите овде izdelуваме само еден пример, иако истата лексема се јавува повеќе пати во еден од расказите. Наведен е само еден пример, бидејќи станува збор за еуфемизам и, иако еуфемизмите се застапени во трудов, тие не се во центарот на нашето внимание. Во сите позиции, на местото на лексемава во преводот на словенечки јазик доследно се среќава *ljubimes* – лексема што се одликува со истата експресивна неутралност како и *љубовник* во македонскиот јазик.

број на примерот	македонски	словенечки
(61)	Да не си фати конечно <i>љубовник</i> ?“, ми велеше кога ќе се сретневме на кафе. Или: „Секоја успешна жена мора да има <i>љубовник</i> !“ (104)	Da si nisi morda končno našla <i>ljubimca</i> ?« mi je rekla, ko sva se srečali na kavi. Ali pa: »Vsaka uspešna ženska mora imeti <i>ljubimca</i> !« (138)

Упатуваме и на примерот (17), каде што имаме етикетирање според сексуалната ориентација и каде што е искористен еуфемизмот, односно интернационализмот *iej*. Во преводот на словенечки јазик забележуваме формално и семантичко поклопување, со тоа што таму е искористена множинската форма *geji*.

3.5. Екскреторните дигестивни активности

Во последнава група ги сместуваме примерите од збирката каде што се среќаваат лексеми со кои се означуваат екскреторните дигестивни активности. Освен лексемите што ги означуваат активностите на уринирање и дефекација, за разлика од Шипка (2011), во нашата анализа ги вклучуваме и оние што означуваат испуштање гасови.

број на примерот	македонски	словенечки
(62)	Неговото кашлање, потпевнување, пцуење по други возачи, еден гласен <i>џрдеж</i> . (29)	Njegov kašelj, popevanje, psovanje drugih voznikov in glasen <i>prdec</i> . (38)
(63)	„Не“, ми рече тој. „Не сум разочаран. Очекував дека ќе е <i>срање</i> “. (59)	»Ne,« mi je rekel. »Nisem razočaran. Pričakoval sem, da bo <i>sranje</i> .« (77)

(64)	Сè на сè, низ нашиот стан поминале над 50 души. Газеле со чевли, влегувале во мојот тоалет, <i>мочале</i> и можеби <i>какале</i> во мојата шолја. (78)	Na koncu je naše stanovanje obiskalo več kot petdeset ljudi. Na nogah so imeli čevlje, hodili so v moje stranišče, <i>lulali</i> in morda celo <i>kakali</i> v mojo školjko. (103)
(65)	На распаднатите клупи на перонот што мирисаше на <i>мочка</i> , си ја гушкав Лиле и ја галев по главата. (96)	Na razpadlih klopek na peronu z vonjem po <i>urinu</i> sem objemala Lile in jo božala po glavi. (127)
(66)	„Цело време ми се јавува и сè ми <i>усерува</i> !“, викна уште погласно.	»Ves čas me kliče in mi <i>serje</i> !« je zavpil še glasneje. (150)
(67)	Наеднаш ја отвори вратата и се обиде да излезе, ама заборава дека панталоните му се спуштени и падна до колата. Се слушна тап удар врз земјата и гласен <i>ѓрдеж</i> . (121)	Naenkrat je odprl vrata in hotel iti ven, a je pozabil, da ima spuščene hlače, in je padel zraven avta. Slišal se je top udarec ob tla in glasen <i>prdec</i> . (161)
(68)	Ќе се напиеше да поврати, и ќе испуштеше еден грлен звук, како да крева многу тежок товар, а веднаш по тој звук <i>ќе ѓрднеше</i> кратко и обилно. (121)	Naprezal se je, da bi bruhal, spustil grlen zvok, kot bi dvignil težek tovor, takoj po tem zvoku pa <i>je</i> kratko in močno <i>prdnil</i> . (162)

Во примерите (63) и (66) се искористени лексеми од истиот корен, но со преносно значење, односно не со значењето 'празнење на цревата, врши исфрлање на измет од телото', како што е толкуван глаголот *сере* во ТРМЈ. Во ТРМЈ е дадено само уште едно (преносно) значење на глаголот, и тоа, 'зборува глупости', но впечатливо е што до овој глагол не стои никаква ознака за сферата на употреба, односно не е обележан ниту како разговорен ниту како вулгарен. Во конкретните примери се среќава глаголската именка *срање*, употребена со преносно значење ('лош, некалитетен, безвреден'), и форма од глаголот од разговорниот јазик *усерува*, со значење 'уништува, расипува, упропастува'. Овој глагол не се среќава во ТРМЈ, но со наведените значења (покрај основното) се среќава глаголот *ѓосере* и до него стои ознаката „вулг.“ Во преводот на словенечки јазик се искористени лексеми од истиот корен, со тоа што кај примерот (63) имаме целосно формално и семантичко поклопување, додека, пак, во примерот (66) среќаваме извесна модификација, односно е искористен глаголот *srati*, или со значењето *gosaĭa* или, пак, *кара/ѓрекорува/неѓогува*. Сметаме

дека можеби посоодветно решение би бил глагол со истото значење како во оригиналот на македонски јазик, на пример *zasrati*. Глаголот *sрати* стои во ССКЈ² со ознаката „vulg.“ до него, а дадените толкувања се, повеќе или помалку, исти како и во македонскиот јазик. Со значењето ‘празнење на цревата, врши исфрлање на измет од телото’ глаголот *сере* е искористен само во две позиции во примерот (41) погоре¹⁷. Во преводот на словенечки јазик имаме и формално и семантичко поклопување. Со ова значење е искористен и глаголот *кака* во примерот (64). Во ТРМЈ до овој глагол стои толкувањето „Во детскиот говор – врши голема нужда.“ Оттаму, лексемава повеќе можеме да ја сметаме како еуфемизам, иако во примерот не е искористена во контекст со деца. Во преводот на словенечки јазик има формално и семантичко поклопување, па е искористена форма од глаголот *kakati*, до кој во ССКЈ² стои ознаката „otr.“¹⁸

Во примерот (64) е искористен и глаголот *моча*, кој е поместен во анализирава, тргнувајќи од дефиницијата на Шипка (2011), но нагласуваме дека во македонскиот јазик тој нема опсцена нијанса (барем не силно изразена)¹⁹. Покрај глаголите *уринира* и *мокри*, глаголот *моча* често се користи и во медицината. Истото важи и за именката *мочка* (наспрема *моч* и *урина*), која се среќава во примерот (65). Оттаму, и оправдано е што во ТРМЈ не постои посебна ознака до овие лексеми. Во преводот на словенечки јазик, во примерот (64), преведувачот направил логичен избор и паралелно со *kakati* од детскиот говор, го искористил глаголот *lulati*, кој во ССКЈ² ја има истата ознака („otr.“), а во примерот (65) ја искористил експресивно неутралната лексема *urin*, што се чини и соодветно земајќи го предвид контекстот, а и погоре кажаното, без разлика што и во македонскиот јазик се среќава лексемата *урина*, која не е искористена во оригиналот. Потсетуваме и на примерот (19), каде што се среќава свршениот глагол *се измоча*, а во преводот на словенечки јазик, соодветно, се среќава *odtočiti*.

Во примерите (62), (67) и (68) се среќаваат лексеми со ист корен, а означуваат гласно испуштање гасови од цревата. Во првите два примера е искористена именката *џрдеж*, а во последниот, глаголот *џрдне*. И до двете лексеми во ТРМЈ стои ознаката „вулг.“ Во преводот на словенечки јазик се

¹⁷ Во првата позиција се среќава глаголот *сере*, а во втората позиција е придавката *џосран*.

¹⁸ Од „otroško“, со значење ‘детски’.

¹⁹ Исто како што стана збор за *џаз* и за *џица* погоре, особено важно е да се нагласи дека употребата во определен контекст може да му ја даде и опсцената или вулгарната нијанса на зборот, иако, треба да се води сметка дека во таквите случаи контекстот е клучен за ваквата квалификација, а не самата лексема. (сп. во фразеолошки изрази/пцости: *Да ѝи се мочам во караќиерој*; *Во устиа да ѝи мочам*.)

искористени соодветниците *prdec* и *prdniti*, кои, исто како и во ТРМЈ, во ССКЈ² ја имаат ознаката „vulg.“

На крајот од делов потсетуваме и на примерот (28) погоре, кој е единствениот каде што се среќава лексемата *јомно*, и тоа, во позицијата ...*и бришеле јомнајџа од јазинџајџа на деџајџа*... Во ТРМЈ до зборов стојат ознаките „разг.“ и „вулг.“ Во преводот на словенечки јазик сметаме дека можеби има мало намалување на експресивноста со изборот на изразот *brisale pokakane riti svojim otrokom*. За лексемите *kakati* (со оглед на тоа што *pokakan* е придавка со истиот корен) и *rit* веќе стана збор погоре во трудов.

4. Заклучок

Опсцената лексика не е интересна само од чисто лингвистички аспект, туку, пред сè, од социолингвистички аспект, бидејќи таа е, меѓу другото, аспект од јазикот што јасно ја покажува поврзаноста меѓу јазикот, културата и општеството, бидејќи таа е длабоко вкоренета во општествените контексти.

Во поглед на експресивноста на преводот на словенечки јазик на збирката „Мојот маж“ од Румена Бужаровска, а особено на успешноста на преведувањето опсцена лексика, можеме да заклучиме дека преведувачот одлично се снашол и понудил солидни решенија. Опсцената лексика е многу важна за експресивноста на едно дело и несоодветниот превод, што не е случај со оној што го разгледувавме, може драстично да ја намали вредноста на оригиналот.

Во поглед на толковните речници на македонскиот и на словенечкиот јазик што ги користевме при анализата, се чини дека во ТРМЈ (особено во дигиталната верзија) недостасува унифицираност и доследност при бележењето на ознаките „разг.“ и „вулг.“. Некаде стои само „разг.“ (сп., на пример, *оросија*), некаде само „вулг.“ (сп., на пример, *кур*, *йичка*) а некаде и „разг.“ и „вулг.“ (сп., на пример, *јомно*), при што мора да нагласиме дека терминот „разговорно“ семантички е многу поширок од „вулгарно“. Оттаму, сметаме дека во еден толковен речник е сосема соодветно да се користи ознаката „вулгарно“,²⁰ но не е доволно опсцените лексеми да се означат само со „разговорно“. Кај некои лексеми, пак, нема никаква ознака, додека, кај лексеми со истиот корен со сосема истите толкувања оз-

²⁰ Се согласуваме со ставот на Шипка дека термините „вулгаризми“ и „опсцена лексика“ не се синоними (в. Шипка 2011: 21) и би требало да се избегнува ваквата употреба во истражувања посветени на опсцената лексика, но сметаме дека ознаката „вулгарно“ е сосема соодветна за еден толковен речник.

наката „вулг.“ не изостанува (сп., на пример, *сере*, наспрема *йосере*). Ова не се однесува на примерите како *јаз*, *цицка*, *мочка* и сл., кои поподробно ги разгледувавме во анализата. Една од главните забелешки за ТРМЈ е тоа што не е вклучен глаголот (*се*) *ебе*, и покрај тоа што се вклучени многу други опсцени лексеми. Затоа, сметаме дека би било добро да се направат мали интервенции во ТРМЈ во поглед на доследноста на означувањето, но и на вклучувањето или исклучувањето лексеми од него. Забелешка и за ТРМЈ и за ССКЈ² е што за дел од лексемите анализирани во трудов недотасуваат некои толкувања, односно не се опфатени некои значења со кои се користат тие во разговорниот јазик (сп., на пример, ‘негодува’, ‘кара’, ‘прекорува’ и сл. кај *сере* во ТРМЈ и *srati* во ССКЈ²). Оттаму, ја нагласуваме потребата за постојано подновување и на ТРМЈ и на ССКЈ².

На крајот, уште еднаш ја подвлекуваме потребата за поопсежни и посериозни проучувања на опсцената лексика во македонската и во словенечката лингвистика, но и идејата да се следи примерот од српскиот јазик и да се изработат речници на опсцената лексика во македонскиот и во словенечкиот јазик.

Литература и извори

- Арсов, Б., Ѓурчевска Атанасовска, К. 2024. „За експресивната лексика во драмите на Горан Стефановски и за нејзините еквиваленти во преводите на англиски јазик“. 50. *Меѓународна научна конференција на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура при УКИМ во Скопје (зборник на трудови)*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, 232–244.
- Бужаровска, Р. 2014. *Мојот маж*. Скопје: Или-или.
- Груевска-Маџоска, С. 2022. *Лексикологија на македонскиот јазик*. Скопје: Ми-Ан.
- Ѓурчевска Атанасовска, К. 2018. *Преведување експресивна лексика: проблеми и предизвици – врз примери на книжевни преводи од англиски на македонски јазик*. Скопје: Дата Понс.
- Додевска Михајловска, О., Цветановски, Г.. 2019. „Опсцената лексика во македонската фразеологија“. *Ойцена и друја колоквијална лексика у српском и македонском језику / Ойцена и друја колоквијална лексика во српскиот и македонскиот јазик – Зборник радова са истоименој научној скупи*. Ниш: Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, 61–74.
- Јованова-Грујовска, Е. 2002. *Валоризација на колоквијализмиите во македонската јазична средина*. Скопје: Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

- Јованова-Грујовска, Е., Костовска, В. 2019. „Меѓу колоквијалното и еротското во „Сок од простата“ на Јован Павловски (осврт на лексиката)“. *Ойсцена и друѓа колоквијална лексика у српском и македонском језику / Ойсцена и друѓа колоквијална лексика во српској и македонској јазик – Зборник радова са истаоименој научној скуја*. Ниш: Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, 145–153.
- Јованова-Грујовска, Е., Костовска, В. 2023. „Опсцената лексика во македонските народни приказни“. *Зборник на трудови од VII меѓународна научна конференција „Македонској јазик – Извор на научи истражувања“*. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 83–88.
- Марковић, Ј., Јовић, Н. (ур.). 2019. *Ойсцена и друѓа колоквијална лексика у српском и македонском језику/Ойсцена и друѓа колоквијална лексика во српској и македонској јазик*. Ниш: Универзитет у Нишу, Филозофски факултет. <https://eprints.ugd.edu.mk/23920/1/%D0%905.OPSCENA.%20novo-pages-1-9%2C41-53%2C465-466.pdf>
- Толковен речник на македонској јазик*. Ред. Кирил Конески, I–VI. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 2003–2014.
- Шипка, Д. 2011. *Речник ойсцених речи и израза*. Београд/Нови Сад: Корнет и Прометеј.
- Bužarovska, R. 2017. *Moj mož*. Ljubljana: Modrijan.
- Cambridge Dictionary: offensive, rude, or shocking, usually because of being too obviously related to sex or showing sex*. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/obscene>
- Keber, J. 2015. *Slovar slovenskih frazemov*. Spletna izdaja. www.fran.si
- Kosem, I., Arhar Holdt, Š., Krek, S., Čibej, J., Dobrovoljc, K. Gantar, P., Robida. N. (ur.) *Konkordančnik korpusa Gigafida 2.2*. viri.cjvt.si/gigafida.
- Nežmah, B. 2011. *Kletvice in psovke*. Ljubljana: Družba Piano.
- Skubic, A. E. 2004. „Sociolekti od izraza do pomena: kultiviranost, obrobje in eksces“. *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti*. Obdobja 22. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 297–320. <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?lang=slv&id=159916>
- Snoj, M. 2015. *Slovenski etimološki slovar*. Spletna izdaja. www.fran.si.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja*. www.fran.si
- Slovenski pravopis*. Spletna izdaja. www.fran.si
- Unuk, D. 2013. „Stilizacija“, *Revija za elementarno izobraževanje* 6/2–3. 109–118.

Borche ARSOV
Gjoko NIKOLOVSKI

**OBSCENE LEXIS IN THE COLLECTION OF STORIES *MY HUSBAND*
BY RUMENA BUZHAROVSKA AND ITS EQUIVALENTS IN THE
TRANSLATION INTO SLOVENIAN**

Summary

The paper focuses on the obscene lexis in the short story collection “My Husband” by Rumena Bužarovska and its equivalents in the Slovenian translation. The analysis starts from the excerpted obscene vocabulary in the Macedonian original, which is compared, analyzed, and interpreted through the translation solutions in the Slovenian translation. Based on the analysis, the obscene lexis is divided into obscene lexis for: (1) the female genital organ, (2) the male genital organ, (3) other parts of the human body, (4) sexual intercourse (with the subgroup labeling of persons accord).

Keywords: obscene language, the short story collection My Husband, Macedonian Language, Slovene Language, translation equivalents.